

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ КОМПОНЕНТІВ: ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОГО ТА УКРАЇНОМОВНОГО ІНЖЕНЕРНОГО ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ

Наталія Гудкова

кандидат філологічних наук, доцент,

Київський національний університет технологій та дизайну

ORCID ID 0000-0003-0370-0283

gudkova.nm@knutd.com.ua

Ключові слова: інженерне фахове мовлення, лексико-фразеологічні компоненти, зіставний аналіз, переклад фахових текстів, англійська мова, українська мова, іноземна мова фахового спрямування.

У статті розглядаються проблеми перекладу лексико-фразеологічних компонентів інженерного фахового мовлення в українській та англійській мовах. Актуальність дослідження зумовлена тим, що попри традиційне трактування інженерного дискурсу як стилістично нейтрального й переважно термінологічного, у його межах активно функціонують лексико-фразеологічні одиниці, які відіграють важливу номінативну та когнітивну роль і водночас створюють додаткові труднощі для перекладача. Метою статті є здійснення зіставного аналізу лексико-фразеологічних компонентів інженерного фахового мовлення та виявлення основних проблем їх перекладу з англійської мови українською. Матеріалом дослідження слугують англійськомовні й українськомовні фахові тексти з галузі прикладної механіки та машинобудування, зокрема тексти й перекладні завдання з навчального посібника з іноземної мови фахового спрямування для студентів-механіків Київського національного університету технологій та дизайну. Методологічну основу становлять методи зіставної лексикології, контекстуально-семантичного та перекладознавчого аналізу. У статті окреслено типологію лексико-фразеологічних компонентів інженерного дискурсу (термінологізовані словосполучення, напівідіоматичні конструкції, метафоризовані одиниці з деактивованою образністю) та проаналізовано їхні українські відповідники. Показано, що переклад таких одиниць у більшості випадків не може здійснюватися шляхом буквального калькування й потребує застосування описових і трансформаційних стратегій з урахуванням норм українського фахового мовлення. Зіставний аналіз підтверджує наявність структурної асиметрії між англійською та українською, зокрема перевагу дієслівних моделей у англійській та іменникових конструкцій в українській мові. Практичну значущість дослідження вбачаємо у можливості використання його результатів у курсах іноземної мови фахового спрямування, основ перекладознавства та зіставної лексикології для формування в здобувачів освіти вмінь аналізувати фахові словосполучення, добирати адекватні перекладацькі відповідники й уникати семантичного дисбалансу між текстом оригіналу та перекладу.

PROBLEMS OF TRANSLATING LEXICO-PHRASEOLOGICAL COMPONENTS OF ENGINEERING PROFESSIONAL DISCOURSE: A CONTRASTIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN AND ENGLISH

Nataliia Gudkova

*PhD in Linguistics, Associate Professor,
Kyiv National University of Technologies and Design*

Key words: *engineering professional discourse; lexico-phraseological components; contrastive analysis; translation of professional texts; English; Ukrainian; English for Specific Purposes.*

The article examines the problems of translating lexico-phraseological components of engineering professional discourse in Ukrainian and English. The relevance of the study stems from the fact that, despite the traditional view of engineering discourse as stylistically neutral and predominantly terminological, it actively employs lexico-phraseological units that perform important nominative and cognitive functions and simultaneously create additional challenges for translators. The aim of the paper is to conduct a contrastive analysis of lexico-phraseological components of engineering professional discourse and to identify the main problems arising in their translation from English into Ukrainian. The research material comprises English and Ukrainian professional texts in the field of applied mechanics and mechanical engineering, including texts and translation tasks from an English for Specific Purposes textbook used for training mechanical engineering students at Kyiv National University of Technologies and Design. The methodological framework combines methods of contrastive lexicology, contextual-semantic analysis and translation studies. The article outlines a typology of lexico-phraseological components in engineering discourse (terminologized word combinations, semi-idiomatic constructions, metaphorical units with deactivated imagery) and analyses their Ukrainian counterparts. The study demonstrates that the translation of such units cannot usually be performed through literal calquing and requires the use of descriptive and transformational strategies in accordance with the norms of Ukrainian professional language. The contrastive analysis confirms structural asymmetry between English and Ukrainian, in particular the predominance of verbal models in English and nominal constructions in Ukrainian. The findings have practical implications for courses in English for Specific Purposes, translation studies and contrastive lexicology, as they can be used to develop learners' ability to analyse professional collocations, select adequate translation equivalents and avoid semantic imbalance between source and target texts.

Вступ. Фахове мовлення інженерних спеціальностей традиційно характеризується нейтральністю, стандартизованістю та прагненням до максимальної точності викладу (Crystal, 2003). У зв'язку з цим у лінгвістичних і перекладознавчих дослідженнях воно тривалий час розглядалося переважно крізь призму термінології, тоді як лексико-фразеологічний рівень залишався на периферії наукової уваги (Cabr , 1999; Temmerman, 2000). Водночас сучасні фахові тексти з прикладної механіки та машинобудування засвідчують активне функціонування лексико-фразеологічних компонентів, які виконують важливу номінативну та когнітивну функції, забезпечуючи економію мовних засобів і стандартизацію професійної комунікації (Kjær, 2007).

Попри відсутність експресивності, лексико-фразеологічні компоненти інженерного фахового мовлення характеризуються високим ступенем відтворюваності та структурної усталеності, що дозволяє розглядати їх як окремий об'єкт лексикологічного та перекладознавчого аналізу (Шевченко, 2007). Саме ці одиниці часто стають джерелом труднощів у процесі перекладу, оскільки їх семантика формується на перетині термінологічного значення, фахового контексту та мовної традиції. Унаслідок цього буквальне калькування або формальний добір лексичних відповідників може призводити до смислового дисбалансу між мовою оригіналу та мовою перекладу (Newmark, 1988; Baker, 2018).

Актуальність дослідження зумовлена також практичними потребами викладання іноземної мови фахового спрямування (ІМФС). Аналіз перекладних завдань, що використовуються у процесі навчання, засвідчує, що саме лексико-фразеологічні компоненти інженерних текстів викликають найбільші труднощі у здобувачів освіти, оскільки вимагають не лише знання окремих термінів, а й умінь аналізувати структуру фахових словосполучень, встановлювати міжмовні відповідники та враховувати особливості їх функціонування в професійному дискурсі (Карабан, 2004).

Проблематика фразеології та лексико-фразеологічних одиниць розглядалася в працях вітчизняних і зарубіжних дослідників у межах загальної та зіставної лексикології (Кочерган, 2010; Шевченко, 2007), однак у контексті інженерного фахового мовлення ці питання висвітлювалися фрагментарно. У дослідженнях з перекладу технічних текстів основна увага, як правило, зосереджується на терміносистемах, тоді як лексико-фразеологічні компоненти розглядаються побіжно або не виділяються як окремий рівень аналізу (Hatim & Munday, 2004; Vinay & Darbelnet, 1995). Це зумовлює необхідність комплексного підходу, що поєднує зіставну лексикологію та перекладознавство.

Метою статті є здійснення зіставного аналізу лексико-фразеологічних компонентів інженерного фахового мовлення в українській та англійській мовах і виявлення основних труднощів їх перекладу. Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань: окреслити поняття лексико-фразеологічного компонента в інженерному дискурсі; класифікувати основні типи таких одиниць; здійснити зіставний аналіз українських та англійських відповідників; проаналізувати типові перекладацькі труднощі та визначити можливі стратегії їх подолання.

Матеріали і методи дослідження. Матеріалом дослідження слугували англomовні та українськомовні фахові тексти інженерного спрямування з галузей прикладної механіки та машинобудування. До корпусу аналізованих матеріалів увійшли навчальні, науково-технічні та інструктивні тексти, що відображають сучасні тенденції функціонування інженерного фахового мовлення. Особливу увагу приділено текстам і перекладним завданням з навчального посібника з іноземної мови фахового спрямування для механіків, який використовується у навчальному процесі Київського національного університету технологій та дизайну, оскільки саме вони репрезентують типові мовні ситуації, з якими стикаються здобувачі освіти під час роботи з фаховими текстами.

Корпус дослідження формувалася за принципом цілеспрямованої вибірки та включав фрагменти текстів, що містять лексико-фразеологічні компоненти, характерні для інженерного дискурсу. До таких одиниць віднесено термінологізовані словосполучення, напівідіоматичні конструкції та метафоризовані одиниці з деактивованою образністю, які функціонують у межах нейтрального стилю, але водночас виявляють структурну та семантичну усталеність. Відібрані приклади аналізувалися в контексті їхнього функціонування у фахових текстах та зіставлялися з відповідниками в іншій мові.

Методологічну основу дослідження становить комплексний підхід, що поєднує методи зіставної лексикології та перекладознавства, розроблені в працях з теорії перекладу та контрастивної лінгвістики (Vinay & Darbelnet, 1995; Baker, 2018). Основним методом є зіставний аналіз, який застосовувався для виявлення структурних і семантичних відповідностей та розбіжностей між українськими та англійськими лексико-фразеологічними компонентами інженерного фахового мовлення. Контекстуально-семантичний аналіз дозволив уточнити значення досліджуваних одиниць з урахуванням їх функціонування в конкретних фахових ситуаціях, а також визначити ступінь їх термінологізації.

Для аналізу перекладу використано перекладознавчий метод, що передбачає виявлення типових перекладацьких труднощів і стратегій їх подолання, зокрема калькування, трансформацій і контекстуальної адаптації (Newmark, 1988; Hatim & Munday, 2004). Окрему увагу приділено аналізу перекладацьких стратегій, зокрема калькування, описового перекладу, трансформацій і контекстуальної адаптації, які застосовуються для досягнення адекватності перекладу.

Застосування зазначених методів дало змогу не лише описати лексико-фразеологічні компоненти інженерного фахового мовлення, а й виявити закономірності їх функціонування та перекладу, що є важливим як для теоретичного осмислення проблеми, так і для її практичного розв'язання у сфері фахової комунікації та навчання іноземної мови фахового спрямування.

Результати та обговорення. *Лексико-фразеологічні компоненти інженерного фахового мовлення.* Аналіз англomовних та українськомовних інженерних текстів з галузі прикладної механіки та машинобудування, зокрема матеріалів навчального посібника з іноземної мови фахового спрямування для механіків, засвідчує, що поряд із власне термінами в таких текстах активно функціонують лексико-фразеологічні компоненти. Ці одиниці характеризуються відтворюваністю, структурною усталеністю та

стабільною сполучуваністю, однак не завжди мають однозначні міжмовні відповідники.

До лексико-фразеологічних компонентів інженерного фахового мовлення належать, зокрема, словосполучення типу *fatigue strength, impact strength, to withstand a load, to carry a load over and over again*, які формально виглядають як вільні комбінації лексем, проте в межах фахового дискурсу функціонують як семантично цілісні одиниці. Наприклад, у тексті посібника зазначено: *Fatigue strength is the ability to carry a load over and over again without wearing out* (Гудкова, 2017). У цьому випадку словосполучення *carry a load over and over again* є відтворюваною моделлю, семантика якої не зводиться до суми значень окремих компонентів, а формується в межах інженерного контексту.

Український відповідник здатність витримувати навантаження багаторазової дії не є прямою калькою англійського словосполучення, що свідчить про необхідність застосування описового перекладу з урахуванням норм українського фахового мовлення. Буквальний переклад на кшталт нести навантаження знову і знову є стилістично неприродним і може спричинити смисловий дисбаланс між мовою оригіналу та мовою перекладу.

Подібну ситуацію спостерігаємо у випадку лексико-фразеологічного компонента *to withstand a sudden blow*, що використовується для характеристики матеріалів з високою ударною міцністю: *Impact strength is the ability of a material to withstand a sudden blow* (Гудкова, 2017). У межах загальномовного вжитку дієслово *withstand* має ширше значення, однак у фаховому інженерному дискурсі воно стабільно поєднується з назвами навантажень і впливів (*stress, load, blow*), формуючи стійку модель. Український відповідник витримувати раптовий удар є семантично адекватним, проте потребує контекстуального уточнення залежно від типу матеріалу та умов експлуатації.

Аналіз матеріалів з розділу, присвяченого підйомно-транспортним механізмам, також демонструє активне використання лексико-фразеологічних конструкцій, наприклад *load moment, to raise structures, to be tipped over by an excessive load*. У реченні *Tower cranes should be so designed as to circumvent the hazard of being tipped over by an excessive load* (Гудкова, 2017) словосполучення *to be tipped over* функціонує як усталена одиниця інженерного дискурсу, яка вимагає нефразального перекладу українською мовою – перекидання, втрата стійкості, залежно від контексту.

Зіставний аналіз показує, що в українському інженерному фаховому мовленні переважають іменникові конструкції, тоді як в англійській

мові типовими є дієслівні або дієслівно-іменникові моделі, що відповідає загальним закономірностям міжмовної асиметрії, описаним у працях з контрастивної стилістики (Vinay & Darbelnet, 1995). Ця структурна відмінність зумовлює труднощі перекладу, особливо в навчальному контексті, коли здобувачі освіти схильні до буквального відтворення синтаксичної структури мови оригіналу (Карабан, 2004).

Отже, лексико-фразеологічні компоненти інженерного фахового мовлення відіграють важливу роль у формуванні змісту фахових текстів, а їх адекватний переклад потребує не лише знання термінології, а й умінь аналізувати стійкі сполучення в межах конкретного професійного дискурсу.

Зіставний аналіз лексико-фразеологічних компонентів українського та англійського інженерного фахового мовлення. Зіставний аналіз лексико-фразеологічних компонентів, зафіксованих в англомовних інженерних текстах, дозволяє виявити як повні, так і часткові міжмовні відповідники, а також випадки, коли переклад потребує описових або трансформаційних рішень. Матеріал навчального посібника з іноземної мови фахового спрямування для механіків репрезентує типові мовні моделі, що регулярно використовуються в інженерному дискурсі та водночас становлять перекладацьку складність.

Аналіз таблиці 1 засвідчує, що навіть за наявності термінологічних відповідників лексико-фразеологічні компоненти часто не допускають прямого калькування. В англійській мові домінують дієслівні конструкції, тоді як в українському фаховому мовленні перевага надається іменниковим або віддієслівним моделям, що зумовлює необхідність структурної перебудови висловлювання під час перекладу.

Проблеми перекладу лексико-фразеологічних компонентів інженерного фахового мовлення. Проведений аналіз дозволяє виокремити кілька основних груп перекладацьких труднощів, пов'язаних із передаванням лексико-фразеологічних компонентів інженерного дискурсу з англійської мови українською.

По-перше, значні труднощі викликає **буквальне калькування**, яке не враховує фахової норми мови перекладу. Наприклад, буквальный переклад конструкції *carry a load over and over again* як нести навантаження знову і знову є неприродним для українського інженерного мовлення і не відповідає усталеним моделям професійної комунікації. У таких випадках адекватним є описовий переклад, що передає функціональне значення одиниці.

По-друге, проблеми виникають унаслідок **різного ступеня фразеологізації** одиниць. Такі

Зіставний аналіз лексико-фразеологічних компонентів

Англійська одиниця	Український відповідник	Тип відповідності	Коментар
fatigue strength	втомна міцність	повна	усталений термінологізований відповідник
to carry a load over and over again	витримувати багаторазове навантаження	часткова	потребує узагальнення та зміни структури
impact strength	ударна міцність	повна	стабільна міжмовна відповідність
to withstand a sudden blow	витримувати раптовий удар	часткова	буквальний переклад можливий лише у фаховому контексті
load moment	вантажний момент	повна	термінологічна еквівалентність
to raise structures	підіймати/зводити конструкції	варіативна	вибір залежить від контексту (будівельний/механічний)
to be tipped over by an excessive load	втрачати стійкість/перекидатися	описова	буквальна калька є неприродною
to facilitate the placement of the load	полегшувати розміщення вантажу	часткова	потребує синтаксичної трансформації

словосполучення, як *to withstand stress* або *to be tipped over*, формально складаються з загальноживаних лексем, однак у фаховому контексті набувають спеціалізованого значення. Нерозуміння цієї особливості призводить до семантичних втрат або неточностей у перекладі.

По-третє, перекладацькі труднощі пов'язані з *асиметрією концептуалізації інженерних процесів* в українській та англійській мовах. В англійському фаховому мовленні процеси часто описуються через дію, тоді як українська мова тяжіє до номіналізації. У результаті переклад потребує не лише лексичної, а й синтаксичної адаптації.

Обговорення результатів у навчальному контексті ІМФС. Результати дослідження корелюють з практичними спостереженнями, отриманими у процесі викладання іноземної мови фахового спрямування для студентів інженерних спеціальностей. Аналіз виконання перекладних завдань на матеріалі навчального посібника засвідчує, що здобувачі освіти найчастіше припускаються помилок саме під час перекладу лексико-фразеологічних компонентів, а не окремих термінів.

Типовими є випадки буквального перекладу, ігнорування фахового контексту та невміння визначити ступінь усталеності словосполучення. Це призводить до дисбалансу між мовою оригіналу та мовою перекладу, що негативно впливає на точність передавання технічної інформації. У зв'язку з цим важливим є формування у студентів уміння аналізувати структуру лексико-фразеологічних одиниць, встановлювати міжмовні відповідники та свідомо обирати перекладацьку стратегію.

Отримані результати підтверджують доцільність включення аналізу лексико-фразеологічних компонентів до змісту курсів з іноземної мови фахового спрямування, основ перекладознавства та зіставної лексикології, оскільки це сприяє підвищенню якості перекладу фахових текстів і розвитку професійної мовної компетентності майбутніх інженерів.

Висновки. У статті здійснено зіставний аналіз лексико-фразеологічних компонентів інженерного фахового мовлення в українській та англійській мовах і виявлено основні труднощі їх перекладу. Дослідження підтверджує, що, попри стилістичну нейтральність інженерного дискурсу, у ньому активно функціонують лексико-фразеологічні одиниці, які характеризуються структурною усталеністю, відтворюваністю та спеціалізованою семантикою.

У результаті аналізу встановлено, що лексико-фразеологічні компоненти інженерного фахового мовлення представлені термінологізованими словосполученнями, напівідіоматичними конструкціями та метафоризованими одиницями з деактивованою образністю. Вони виконують насамперед номінативну й когнітивну функції, забезпечуючи точність і стандартизованість професійної комунікації, однак водночас становлять складність для перекладу через різний ступінь фразеологізації, структурні асиметрії та відмінності у концептуалізації інженерних процесів в українській та англійській мовах.

Зіставний аналіз показав, що адекватний переклад лексико-фразеологічних компонентів не завжди можливий шляхом прямого калькування. У багатьох випадках переклад потребує застосування описових, трансформаційних або

контекстуально зумовлених стратегій, які дозволяють уникнути смислового дисбалансу між мовою оригіналу та мовою перекладу. Особливої уваги вимагають дієслівні конструкції англійської мови, що в українському фаховому мовленні зазвичай передаються іменниковими або віддієслівними структурами.

Отримані результати мають практичне значення для перекладознавства, зіставної лексикології та викладання іноземної мови фахового спрямування. Аналіз перекладних завдань на матеріалі навчального посібника для механіків засвідчив, що труднощі перекладу лексико-фразеологічних компонентів є системними й потребують цілеспрямованого формування у здобувачів освіти навичок аналізу фахових словосполучень та пошуку адекватних міжмовних відповідників.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у розширенні корпусу аналізованих текстів, залученні інших інженерних спеціальностей, а також у дослідженні ефективності методів навчання перекладу лексико-фразеологічних компонентів у курсах іноземної мови фахового спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Baker, M. (2018). *In other words: A coursebook on translation* (3rd ed.). London, UK: Routledge. 336 p.
2. Cabré, M. T. (1999). *Terminology: Theory, methods and applications*. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins. 248 p.
3. Crystal, D. (2003). *The Cambridge encyclopedia of the English language* (2nd ed.). Cambridge, UK: Cambridge University Press. 506 p.
4. Hatim, B., & Munday, J. (2004). *Translation: An advanced resource book*. London: Routledge. 374 p.
5. Kjær, A. L. (2007). Phrasal terminology in legal and technical language. *Hermes – Journal of Language and Communication Studies*, 38, 33–50.
6. Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York, NY: Prentice Hall. 292 p.
7. Temmerman, R. (2000). *Towards new ways of terminology description: The sociocognitive approach*. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins. 258 p.
8. Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation*. Amsterdam: John Benjamins. (Original work published 1958). 358 p.
9. Гудкова, Н. (2017). *English for specific purposes: Mechanical engineering*. Київ : Київський національний університет технологій та дизайну. 148 с.
10. Карабан, В. І. (2004). *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанровостилістичні проблеми*. Вінниця : Нова книга. 276 с.
11. Кочерган, М. П. (2010). *Загальне мовознавство*. Київ : Академія. 368 с.
12. Шевченко, І. С. (2007). *Лексикологія англійської мови*. Київ : Либідь. 304 с.

Дата першого надходження статті до видання: 12.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)